
DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2022.v482.14>

Barbara KołECKA*

Badaczka niezależna

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5039-0666>

e-mail: barbara_kolecka@op.pl

**AKCEPTACJA IDEI ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA ZDROWIE
WŁASNE I INNYCH PRZEZ KANDYDATÓW DO ZAWODU
NAUCZYCIELSKIEGO – WYZWANIE W KSZTAŁCENIU
WYŻSZYM**

ACCEPTANCE OF THE IDEA OF RESPONSIBILITY FOR ONE'S
OWN AND OTHERS' HEALTH BY CANDIDATES FOR THE
TEACHING PROFESSION – A CHALLENGE IN HIGHER EDUCATION

Keywords: health education, acceptance of the idea of responsibility.

The aim of the research was to answer 3 research questions. The first one concerned the source of information about the idea of responsibility for one's own and others' (i.e. students') health among candidates for the teaching profession. The second was related to their acceptance of this idea. The third concerned the willingness to know the respondents' opinions on special classes dedicated to candidates for the teaching profession in terms of the sense of responsibility being researched. 211 students of pedagogical faculties of universities in the Lubuskie Voivodeship participated in the study. An original questionnaire was used concerning: the opinion on the assumption of responsibility for one's own health and that of others by candidates for the teaching profession.

***Barbara KołECKA** – doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika; zainteresowania naukowe: edukacja zdrowotna, odpowiedzialność za kształtowanie postaw w procesie wychowania.

AKCEPTACJA IDEI ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA ZDROWIE WŁASNE I INNYCH PRZEZ KANDYDATÓW DO ZAWODU NAUCZYCIELSKIEGO – WYZWANIE W KSZTAŁCENIU WYŻSZYM

Słowa kluczowe: edukacja zdrowotna, akceptacja idei odpowiedzialności.

Celem badań było udzielenie odpowiedzi na 3 pytania badawcze. Pierwsze dotyczyło źródła informacji o idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych (uczniów) u kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Drugie wiązało się z ich akceptacją tej idei. W trzecim ujęto chęć poznania zdania badanych na temat specjalnych zajęć dedykowanych kandydatom do zawodu nauczycielskiego w zakresie badanego poczucia odpowiedzialności. W badaniu uczestniczyło 211 studentów kierunków pedagogicznych uczelni w województwie lubuskim. Wykorzystano autorski kwestionariusz ankiety dotyczący: opinii na temat podjęcia odpowiedzialności za zdrowie własne i innych przez kandydatów do zawodu nauczycielskiego.

Wprowadzenie

Mając na uwadze myśl Józefa Sowy, iż dla człowieka XXI wieku, wzrastającego w coraz bardziej złożonym technologicznie środowisku: „odpowiedzialność podmiotowa ma coraz większe znaczenie. Jest to odpowiedzialność za siebie, własne życie (zdrowie, rozwój moralno-społeczny, przygotowanie do pracy) zgodnie z własnymi przekonaniem i aspiracjami. Należy przez to rozumieć, że czas konkretnej osoby to jej życie w konkretnych warunkach, które zależy w dużym stopniu od jej decyzji, determinacji, pomysłu na życie” (Sowa 2011, s. 15). Małgorzata Zaborniak-Sobczak wskazuje, że Karlheinz Tomaschewsky już w 1988 roku podał czytelne dyrektywy pedagogiczne, których celem w spotkaniu z młodym pokoleniem jest kształtowanie postawy odpowiedzialności w procesie ich wychowania. „Wychowanie ku odpowiedzialności zaczyna się od poznania, przeżycia, oceniania i kształtowania konkretnych, zrozumiałych w danej sytuacji stosunków odpowiedzialności, tzn. »za co« i »przed kim« jest się odpowiedzialnym. Młodemu człowiekowi przekazuje się odpowiedzialność, młody człowiek spostrzega ją, odpowiada za swoje zachowanie, może wnikać w przesłanki, skutki i następstwa swego czynu” (Zaborniak-Sobczak 2014, s. 31). Katarzyna Olbrycht podkreślała najważniejsze podstawy dla przyszłych nauczycieli, chcących pracować w zawodzie, dotyczące drogi kształcenia pedagogów. Aby mogli sprostać stawianym wymaganiom: „powinni (oni) w rezultacie kształcenia zdawać sobie sprawę, że przyjmowanie odpowiedzialności wiąże się z wyborem określonej

orientacji wobec wartości, równocześnie – że każdy wybór orientacji wobec wartości otwiera jedne, a zamyka inne możliwości pedagogiczne” (Olbrycht 1995, s. 18).

Stanisław Kowal kładzie nacisk na konieczność zmiany sposobu funkcjonowania współczesnych nauczycieli w zawodzie. To nauczyciel musi przekształcić swoje myślenie i działanie, chcąc sprostać wymaganiom współczesności, pełnej niestandardowych sytuacji. „To on musi przejść od postrzegania siebie jako osoby i nauczyciela, oddzielając niejako siebie od pełnionej roli zawodowej, która pojmowana jest jako zbiór zewnętrznie narzuconych wymagań (transmisja wiedzy zgodna z celami i wartościami określonymi przez innych – »bycie w roli«), do rozumienia siebie jako autonomicznego podmiotu (bycie nauczycielem i bycie osobą jako integralna całość)”, (Kowal 2004, s. 80).

Zdaniem Barbary Woynarowskiej – „edukacja zdrowotna jest prawem każdego dziecka, tak jak nauka czytania i pisania. Umożliwia uzyskiwanie kompetencji do ochrony i doskonalenia zdrowia własnego i innych ludzi. Sprzyja pozytywnej adaptacji do zmian rozwojowych i wyzwań codziennego życia oraz budowania zasobów dla zdrowia w dzieciństwie, młodości i w dalszych latach życia” (Woynarowska 2011, s. 9). Tę definicję wykorzystano do prac nad nową podstawą programową kształcenia ogólnego, a podwaliny opisanych działań, zmierzające konsekwentnie do kształtowania młodego pokolenia, zgodnie z założeniami, ujęto w wymaganiach na poszczególnych etapach kształcenia i nauczanych przedmiotach w polskim systemie szkolnictwa. Podkreślono między innymi rolę: „rozwijania poczucia odpowiedzialności za zdrowie własne i innych ludzi, wzmacnianie poczucia własnej wartości i wiary w swoje możliwości, rozwijanie umiejętności osobistych i społecznych, sprzyjających dobremu samopoczuciu i pozytywnej adaptacji do zadań i wyzwań codziennego życia, przygotowanie się do uczestnictwa w działaniach na rzecz zdrowia i tworzenia zdrowego środowiska w domu, szkole, miejscu pracy, społeczności lokalnej” (Woynarowska 2014, s. 13). W tej sytuacji należy zadać pytania dotyczące kandydatów do zawodu, przed którymi te zadania się stawia: Czy proces kształcenia nauczycieli ich do tego przygotowuje?

W jakim stopniu kandydaci do zawodu nauczycielskiego akceptują poczucie odpowiedzialności za zdrowie swoje i innych (uczniów) – chcąc kształtować postawy zdrowotne przyszłych pokoleń?

Metodologia badań własnych

Zagadnieniem podjętym w badaniu była decyzja dotycząca akceptacji przyszłej roli zawodowej wobec społeczno-moralnej odpowiedzialności nauczy-

ciela za zdrowie własne i innych (uczniów), podejmowana przez kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Badanym postawiono następujące pytania: 1. Gdzie po raz pierwszy zetknąłeś/łaś się z informacjami dotyczącymi idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów)? Mogli wybrać odpowiedź: a) Na uczelni; b) Poza uczelnią (wyjaśniając gdzie?); c. Nie pamiętam. 2. Czy wiesz, jaka jest Twoja decyzja co do akceptacji przyszłej roli zawodowej wobec społeczno-moralnej odpowiedzialności nauczyciela za zdrowie własne i innych (uczniów)? Kategorie odpowiedzi były następujące:

- a) Tak wiem. Podjąłem/łam decyzję pełnej odpowiedzialności za własne zdrowie i innych (uczniów).
- b) Tak wiem. Podjąłem/łam decyzję częściowej odpowiedzialności za własne zdrowie i innych (uczniów).
- c) Nie, nie wiem. Nie podjąłem/łam jeszcze takiej decyzji.

Respondenci wybierający dwie pierwsze możliwości byli poproszeni o wskazanie co pomogło im podjąć decyzję o przyjęciu pełnej lub częściowej odpowiedzialności. Badani mogli wybrać spośród zaproponowanych kategorii:

- wiedza, czym jest (charakteryzuje się) odpowiedzialność za siebie i innych;
- wiedza dotycząca zdrowia i zachowań zdrowotnych;
- wiedza dotycząca odpowiedzialności prawnej i społeczno-moralnej nauczyciela;
- wiedza dotycząca odpowiedzialności cywilno-prawnej, związana z bezpieczeństwem uczniów; zdrowiem własnym i innych (uczniów);
- wiedza z zakresu odpowiedzialności porządkowej dotycząca pracy nauczyciela;

lub uzupełnić powyższe propozycje o swoją wypowiedź.

Kolejne pytanie brzmiało: Czy Twoim zdaniem temat idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) powinien być przedmiotem rozmów, specjalnych zajęć przeznaczonych dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego? Celem badań była odpowiedź na główne pytanie badawcze: Jak odbierają swoje przygotowanie do realizacji idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych kandydaci do zawodu nauczycielskiego?

W badaniach posłużono się: autorskim kwestionariuszem ankiety dotyczącym *opinii na temat podjęcia odpowiedzialności za zdrowie własne i innych*. Grupę do badań stanowili studenci wyższych uczelni publicznych

województwa lubuskiego, studiujący na kierunkach nauczycielskich: Uniwersytet Zielonogórski (58,3%); Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim (36,5%). Pozostali to studenci Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Kształcili się na kierunkach: pedagogika, edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna z terapią pedagogiczną, edukacja elementarna i terapia pedagogiczna oraz wychowanie fizyczne na poszczególnych etapach studiów w 2019 roku. Wśród 211 badanych – 56,9% stanowiły kobiety; 43,1% mężczyźni. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, który „jest sposobem gromadzenia wiedzy o atrybutach strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranych zbiorowości” (Pilch 1998, s. 51). Analizy statystyczne przeprowadzono przy wykorzystaniu pakietu statystycznego PS IMAGO wersja 25. Przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,05$. O różnicach istotnych statystycznie orzekano, jeśli obliczona w programie statystycznym p-wartość była mniejsza niż 0,05. Badania należą do typu teoretyczno-eksploracyjnego, gdyż celem jest rozpoznanie zjawiska i wykazanie *ex post* jego współzmienności z innym zjawiskiem. Do ich przeprowadzenia przyjęto paradygmat normatywny i podejście obiektywistyczne.

Idea odpowiedzialności za zdrowie własne i innych (uczniów) u kandydatów do zawodu nauczycielskiego – analiza wyników badań

Analizując odpowiedzi na pytanie: Gdzie po raz pierwszy zetknąłeś/łaś się z informacjami dotyczącymi idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów)? ustalono, że co trzeci badany (32,7%) spotkał się z takimi opiniami na uczelni wyższej. Jest to potwierdzenie kierunkowego przygotowywania kandydatów do zawodu nauczycielskiego w zakresie przedmiotów i treści sytuowanych wokół zagadnień: zdrowie i odpowiedzialność. Ponad dwie piąte nie przypominają sobie źródła pochodzenia tych informacji (42,7% wszystkich badanych), zaś 24,6% wskazuje ich miejsce „poza uczelnią”. W tym 17,5% wymieniło wcześniejsze etapy edukacji (szkołę podstawową, gimnazjum, technikum, liceum), prawie 4% zapoznało się z opiniami o odpowiedzialności w trakcie rozmów z rodzicami lub znajomymi, którzy pracowali jako kadra pedagogiczna. Internet, media, TV jako źródło informacji podało 3,3% badanych. W kolejnym kroku analizie poddano odpowiedzi respondentów na pytanie dotyczące akceptacji idei odpowiedzialności. Badanych poproszono, by wybrali jedno zdanie zgodne ze swoją opinią. Wyniki ujęto w tabeli 1.

Tabela 1

Odnoszenie się do idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów)

Decyzje kandydatów odnoszące się do idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych	N	%
Akceptuję ideę odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów)	130	61,6
Nie akceptuję idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów)	12	5,7
Nie mam opinii dotyczącej idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów)	69	32,7
Ogółem:	211	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Zgromadzone dane pozwalają podsumować wskazania kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Trzy piąte (61,6%) wszystkich badanych akceptuje ideę odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów). Co dwudziesty student (5,7%) prezentuje przeciwną opinię. Co trzeci badany z kierunków nauczycielskich (32,7%) nie ma jeszcze sprecyzowanej opinii dotyczącej idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów). Wyróżnione zostały następujące kategorie wśród wypowiedzi odnoszących się do uzasadnienia akceptacji idei odpowiedzialności: *Wzór do naśladowania* (53,8%) oraz *Odpowiedzialność za uczniów* (37,7%). 8,5% badanej grupy nie uzasadniło swojego wyboru, pomimo akceptacji idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych uczniów.

Uzasadniając *akceptację idei* odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) – badani stwierdzali m.in. (pisownia oryginalna):

„promowanie odpowiednich wzorów przez nauczycieli ma ogromny wpływ na młodzież, wpływa na pokolenia; będąc nauczycielem, wiem o mimowolnym naśladowaniu zachowań przez uczniów klas 1-3, a nauczyciel powinien wskazywać drogę do zdrowia – dzieci nie są tego świadome; jako osoba publiczna powinien przekazywać zdrowe nawyki, wychowując młodzież, bo jest wzorem do naśladowania w trakcie pobytu w szkole; będąc autorytetem dla uczniów, naprowadza ich jak postępować, powinien dbać o zdrowie, bezpieczeństwo swoje i uczniów, gdyż wzorce są czerpane od rodziców i nauczycieli; zawód ten wiąże się z ogromną odpowiedzialnością, pracując jako nauczyciele, będziemy odpowiedzialni za dzieci; nauczyciel, kształtując postawy uczniów, powinien

za nie odpowiadać; nauczyciele powinni stwarzać bezpieczeństwo, gdyż rodzice oddają pociechy pod opiekę, a nauczyciel przejmuje odpowiedzialność w momencie przejścia dziecka w szkole; odpowiedzialność za siebie i uczniów czyni pożądane dobro, każdy ponosi odpowiedzialność za dziecko, które kopiuje wzorce ze środowiska – jest to zachowanie etyczne; nauczyciele mają świadomość zagrożeń w środowisku uczniowskim i umiejętność radzenia sobie z nimi; nie mam problemu ze zdrowym stylem życia, mogę być przykładem; nauczyciel powinien być odpowiedzialny za zdrowie własne i uczniów pozostawionych pod opieką, ponieważ kształtuje przyszłe społeczeństwo; nauczyciel jest opiekunem powierzonego mu dziecka na zajęcia szkolne i pozaszkolne; nauczyciele powinni wiedzieć, z jaką odpowiedzialnością wiąże się ich praca; jest to ważna idea, jeśli chodzi o życie i funkcjonowanie w relacjach społecznych; nauczyciel to mentor i pomoc w wychowaniu, może kierunkować młodych; młodzież bierze często przykład z nauczyciela, który jest wzorem i spędza z nią wiele czasu; każdy uczeń powinien czuć się bezpiecznie i mieć opiekę w czasie zajęć; nauczyciele przez długi czas dzieciństwa zajmują się dzieckiem zaraz po rodzicach; nauczyciel powinien być wzorem dla swoich uczniów, moralnym i zdrowotnym stylem życia; dziecko pod opieką nauczyciela nie może sam za siebie odpowiadać przed 18 rokiem życia”.

Nie akceptując idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) respondenci – uzasadniając swój wybór – stwierdzali m.in. (pisownia oryginalna):

„cała odpowiedzialność nie może spadać tylko na nauczyciela; zasady moralne, nawyki są wyniesione z domu, każdy powinien być odpowiedzialny za siebie; różne wychowywanie dzieci utrudnia ich przestawienie na właściwe zasady; nauczyciel samodzielnie nie może wpłynąć na zdrowie uczniów; rodzice powinni być odpowiedzialni – nie powinno być to obowiązkiem, lecz dobrym dodatkiem; nie można nikogo zmusić do naśladowania zachowań prozdrowotnych nauczycieli. każdy ma prawo wyboru; rodzice nie wspierają nauczycieli w działaniach; nie mamy wpływu na zachowania poza placówką”.

Stanowisko braku akceptacji idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych uczniów przez 39,1% z udzielających tej odpowiedzi, uzasadniło stwierdzeniem: *Nie mają wiedzy w tym zakresie*. Prawie co piąty w tej grupie (18,9%) kandydatów do zawodu nauczycielskiego wskazał, że: *Każdy odpowiada za swoje zdrowie, rodzice za dzieci*. Kolejna grupa jest zdania, że: *Nauczyciel powinien wspierać, dokształcać, częściowo odpowiadać za uczniów, których ma pod opieką*. To uzasadnienie wskazało 14,5% odpowiadających. Dość znaczna liczebnie grupa 27,5% w żaden sposób nie uzasadniła braku

akceptacji idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych uczniów.

Kandydaci do zawodu nauczycielskiego, którzy przyznali, że *nie mają wiedzy* na temat idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów), uzasadniając swój wybór – stwierdzili m.in. (pisownia oryginalna):

„nigdy się z tym nie spotkałam, nie mam wystarczającej wiedzy; nie znam zagadnienia, niezbyt mnie to interesuje; nie czuję się przygotowana w tym zakresie do odpowiedzialności; nie mając wpływu, mogę odpowiadać częściowo; nauczyciel nie ma całodniowej kontroli i nie wpływa na zachowania prozdrowotne uczniów; każdy ma swój rozum i wolną wolę; nauczyciel powinien doszkalać, a rodzice odpowiadać; to jest szerokie pojęcie dotyczące zachowań nauczycieli nie tylko w szkole, ale i poza nią, to nie moja sprawa; nie zagłębiłem się aż tak w ten temat; moja wiedza na ten temat jest powierzchowna; pozytywne zjawisko to działania prozdrowotne, ale rozliczanie nauczycieli za złe nawyki uczniów”?

Zadając trzecie pytanie: Czy Twoim zdaniem temat idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) powinien być przedmiotem rozmów, specjalnych zajęć przeznaczonych dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego? chciano uzyskać opinię o potrzebach/brakach w wiedzy z zakresu odpowiedzialności, zdrowia na drodze ich kształcenia/przygotowania do pełnienia w niedalekiej przyszłości tej odpowiedzialnej roli. Otrzymane odpowiedzi umieszczono w tabeli 2.

Tabela 2

Opinia badanych na temat włączenia tematów odnoszących się do idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) jako treści specjalnych zajęć dedykowanych dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego

Czy Twoim zdaniem temat idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) powinien być przedmiotem rozmów, specjalnych zajęć dedykowanych dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego?	N	%
Nie (dlaczego?)	35	16,6
Tak (dlaczego?)	176	83,4
Ogółem:	211	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Ponad cztery piąte studentów ustosunkowało się pozytywnie do propozycji omawiania problematyki odpowiedzialności na dedykowanych temu

zagadnieniu zajęciach, zaznaczając odpowiedź „tak” – (83,4%). Argumenty wskazywane przez badanych zgrupowano wokół trzech poniżej wymienionych zakresów.

Najliczniejsza grupa kandydatów do zawodu nauczycielskiego – (34,6% wszystkich badanych) wskazała na obszar znajomości podstaw prawnych działalności nauczycieli (fundament wiedzy nauczyciela w pracy z dziećmi), przywołując następujące zagadnienia/problemy/sytuacje (pisownia oryginalna):

„dla znajomości podstaw prawnych i moralnych; niektórzy nie zdają sobie sprawy z obowiązków nauczycieli względem uczniów; w celu uświadomienia studentów o ponoszeniu odpowiedzialności; warto informować kandydatów jak postępować, aby każdy był świadomy; większa świadomość = lepsze rezultaty. Są to ważne informacje; uświadomienie przyszłemu gronu pedagogicznemu ich roli w celu zdobycia wiedzy z tej dziedziny; ważny temat w kontekście pracy nauczyciela i samych dzieci; brak wiedzy, wiele zagrożeń i brak zdawania sobie z nich sprawy da skutki w pracy nieprzyjemne; kandydat do zawodu powinien mieć wiedzę w tym zakresie; trzeba uświadamiać młodych nauczycieli o tej odpowiedzialności, abyśmy wiedziały jakie prawa mamy i konsekwencje; aby każdy wiedział, na co się decyduje i jak ma postępować; nauczyciel odpowiada za dziecko (również karnie); nauczyciel ponosi konsekwencje prawne, jeżeli na zajęciach wydarzy się wypadek; aby lepiej przygotować przyszłych nauczycieli do zawodu; w celu uzmysłowienia przyszłym nauczycielom wagę odpowiedzialności za innych; aby uświadomić przyszłych nauczycieli o skutkach niedopełnienia obowiązków; jest to fundament pracy nauczyciela; odpowiedzialność – to podstawowa wiedza, decydujących się na pracę jako nauczyciel; ponieważ daje rzeczywisty obraz pracy zawodowej”.

Kolejna grupa argumentów (wskazana przez 28,4%) badanych należąca do obszaru zwiększenia poziomu wiedzy, świadomości, przygotowania przyszłych nauczycieli do ponoszenia konsekwencji za własne działania zawodowe obejmuje następujące zagadnienia/problemy/sytuacje (pisownia oryginalna):

„ważne dla zdrowia młodych w celu kształcenia przyszłych pokoleń; brak wiedzy da skutki w pracy nieprzyjemne; nauczyciel powinien posiadać wiedzę jak promować zdrowie; uczniowie często powielają zachowania nauczyciela jako wzór, szczególnie w klasach 1-3, gdzie jest autorytetem dla uczniów; aby kształtować podejście do kwestii zdrowia własnego i innych; aby każdy miał świadomość istotności tego zagadnienia; osoby te będą kształtować opinie i podejście młodych, by ich uświadamiać i pomóc zrozumieć; nauczyciele ponoszą odpowiedzialność za ogólny rozwój uczniów; bo nikt swoich nawyków ot tak nie zmieni, a w szkole jest coraz więcej osób otyłych; zdrowie i bezpieczeństwo dzieci jest najważniejsze, a to ważny

element nauki dla młodych ludzi; aby czerpać większą wiedzę na temat roli i zachowania się nauczycieli; kandydaci powinni wiedzieć jakiej odpowiedzialności się podejmują; powinniśmy zwiększać świadomość społeczeństwa”.

Trzecia grupa odpowiedzi (5,7%) dotyczyła obszaru: tematyka mało poruszana, a ważna – wskazywała następujące zagadnienia/problemy/sytuacje (pisownia oryginalna):

„temat ważny, a zaniedbany całkowicie; to kwestia, której na uczelni brakuje; bardzo ważny temat, powinien być częściej poruszany”.

Analiza wypowiedzi badanych wskazuje zapotrzebowanie na konkretne zajęcia przygotowujące kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Z ich deklaracji wynika, że czują niedosyt/brak wiedzy/umiejętności w kwestii odpowiedzialności za zdrowie uczniów. Badani wskazują również na brak doprecyzowania tej problematyki w ramach kształcenia przygotowującego do zawodu nauczyciela i realnego omówienia na zajęciach dydaktycznych. Zgromadzone dane wskazują, że bez względu na miejsce odbywania studiów ponad cztery piąte kandydatów do zawodu nauczycielskiego (83,4%) deklaroowało potrzebę i uzasadniło włączenie tematów odnoszących się do idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) do treści specjalnych zajęć dedykowanych dla kierunków nauczycielskich. W teście chi kwadrat nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie pomiędzy uczelniami. Dane zestawiono odpowiednio w tabeli 3.

Tabela 3

Akceptacja włączenia tematu idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) do treści specjalnych zajęć dedykowanych kandydatom do zawodu nauczycielskiego w zależności od uczelni

Czy Twoim zdaniem temat idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) powinien być przedmiotem rozmów, specjalnych zajęć dedykowanych dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego?	Nazwa uczelni						Ogółem	
	Uniwersytet Zielonogórski		AWF Gorzów Wlkp.		AJP Gorzów Wlkp.		N	%
	N	%	N	%	N	%		
Tak	108	87,8	60	77,9	8	72,7	176	83,4
Nie	15	12,2	17	22,1	3	27,3	35	16,6
Ogółem	123	100,0	77	100,0	11	100,0	211	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Analizując odpowiedzi w zależności od roku studiów, należy stwierdzić, że 88,1% słuchaczy pierwszego roku studiów, 78% drugiego roku i 88,6%

trzeciego roku studiów pierwszego stopnia oraz 72,7% pierwszego roku i 93,3% drugiego roku na drugim stopniu wskazało potrzebę włączenia tematów odnoszących się do idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów), do treści specjalnych zajęć dedykowanych dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Odsetki badanych opowiadających się za szczególnym traktowaniem tematyki odpowiedzialności są na zbliżonym poziomie na wszystkich latach studiów. Korzystając z testu chi kwadrat, ustalono, że różnice pomiędzy nimi są nieistotne statystycznie.

Dyskusja wyników badań

Podsumowując przedstawione wyniki, można wskazać odpowiedź na postawione pytanie: Jak dalece kandydaci do zawodu nauczyciela mają ukształtowane poczucie odpowiedzialności za zdrowie swoje i innych (uczniów) chcąc wpływać na postawy zdrowotne przyszłych pokoleń? Wśród trzech wyodrębnionych grup odpowiedzi trzy piąte (61,6%) badanych kandydatów do zawodu nauczycielskiego w wyniku zdobywania wiedzy z edukacji zdrowotnej, której procesem byli objęci, akceptuje ideę odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów). Daje to szansę na podjęcie przez nich w wykonywanym zawodzie działań wdrażających ww. zagadnienia w procesie nauczania/wychowania. Uzyskane zaś wyniki, dotyczące stanowiska badanych w kwestii włączenia do procesu kształcenia zajęć obejmujących zagadnienia problematyki odpowiedzialności mogą być podłożem wyciągnięcia wniosku o małej, i w opinii badanych niewystarczającej liczbie zajęć realizowanych w trakcie kształcenia akademickiego, poświęconych tej tematyce. Ich odpowiedzi sugerują, iż proces kształcenia na kierunkach pedagogicznych ich do tego nie przygotowuje w odpowiednim zakresie.

Nas interesuje szczególnie wychowanie młodego pokolenia do zdrowia. Dokonuje się to w trakcie wychowania zdrowotnego. Jest nim „system działalności wychowawców i wychowanków, którego celem jest opanowanie przez wychowanków wiedzy o organizmie ludzkim, jego stronie fizycznej, psychicznej i społecznej, ukształtowanie ich umiejętności, nawyków, przyzwyczajzeń, postaw, warunkujących zachowanie i doskonalenie zdrowia oraz stosowanie wymagań higieny w życiu osobistym i społecznym” (Okoń 2007, s. 472). Zdaniem Karola Kotłowskiego i Bogusława Śliwerskiego proces ten „należy do jednego z najbardziej złożonych działań człowieka, jakim jest jego oddziaływanie na drugą ludzką świadomość w celach wychowawczych” (Śliwerski 2015, s. 57). Ich istotą „jest dążenie do osiągnięcia jakichś wartości dla społeczeństwa lub dla jednostki, albo też dla jednego i drugiego” (Śliwerski 2015, s. 58). Kierując się tak prowadzonym wychowaniem zdrowotnym, można ująć edukację w tym kierunku jako pomoc w uzyskaniu wiedzy

i umiejętności niezbędnych do dbania o własne zdrowie oraz stałe i konsekwentne doskonalenie ich w trakcie dalszego (samo)rozwoju. Aby taki proces mógł istnieć, konieczna jest świadomość zgodnie z teorią humanistyczną o potrzebie dokonywania wyborów, wzmocnionych przekonaniem oraz skutecznością własnego działania w kierunku zmiany zachowań zdrowotnych. Zdaniem Alberta Bandury: „Poczucie skuteczności to sąd jednostki na temat osobistych możliwości spełnienia różnych warunków zadania, prowadzących do osiągnięcia zamierzonych rezultatów” (Bussey, Bandura 1999, s. 691). „Innymi słowy, poczucie skuteczności wyraża obraz kompetencji jednostki, jej wyposażenie w środki umożliwiające przeprowadzenie zamierzonych działań” (Juczyński 2000, s. 11). Czy kandydaci do zawodu nauczycielskiego bez zmiany programów nauczania na kierunkach pedagogicznych poradzą sobie z tak trudną rolą? Wyniki otrzymane zaprzeczają ich obecnemu poczuciu skuteczności i kompetencjom, co do których mają dystans.

Cztery piąte badanych kandydatów do zawodu nauczycielskiego wyraziło swoje opinie, wskazując potrzebę i uzasadnienie włączenia tematów odnoszących się do idei odpowiedzialności nauczycieli za zdrowie własne i innych (uczniów) do treści specjalnych zajęć dedykowanych dla studentów kierunków nauczycielskich. Należy rozważyć te sugestie przy układaniu planów nauczania w profilowanych kierunkach pedagogicznych uczelni wyższych. Czas pobytu w ich murach powinien utrzymywać wiedzę z edukacji zdrowotnej i precyzować kierunki odpowiedzialności nauczyciela za ucznia w jego pracy zawodowej. Poszerzenia wymaga wiedza z zakresu znajomości norm prawnych i odpowiedzialności za ich przestrzeganie w przyszłej roli zawodowej. Podjęte w artykule rozważania prowadzą do przekonania o słuszności podjęcia dalszych poszukiwań badawczych, prowadzących do zgłębienia poruszanego zagadnienia. Celowość tych poszukiwań ma ukierunkować przyszłych pedagogów/nauczycieli do odpowiedzialnego kształtowania młodego pokolenia w dorosłość ze świadomością własnej odpowiedzialności za zdrowie własne i przyszłych pokoleń (Kołecka 2017, s. 249-267; Kowalski, Śliwa, Kania 2018, s. 7-15). Warto teorii wychowania oprzeć na hierarchicznej naturze świata wartości, co zwiększy skuteczność wychowania, którego powinnością jest – jak pisze Władysław Cichoń – takie ukształtowanie osobowości, by człowiek umiał wiązać swoje dążenia z potrzebami wspólnoty, w której funkcjonuje, by wraz z jej członkami brał udział w urzeczywistnianiu wspólnych celów i wartości. Dlatego wydaje się zasadne „nachylenie” pedagogiki w kierunku rozważań aksjologiczno-wychowawczych i czerpanie w procesie wychowania z etyki odpowiedzialności (Cichoń 1995, s. 217). Szczególnie w obecnej dobie, gdy społeczeństwo globalnej wioski jest po

przejściach związanych z pandemią. Warto na poziomie kształcenia akademickiego zadbać o zmianę planów nauczania, do której jeszcze nie doszło mimo złagodzenia panujących do niedawna obostrzeń.

Literatura | References

- BUSSEY K., BANDURA A. (1999), Social cognitive theory of gender development and differentiation, „Psychological Review”, 4.
- CICHOŃ W. (1995), Znaczenie myśli Ingardena dla teorii wychowania, [w:] W kręgu filozofii Romana Ingardena, red. W. Stróżewski, A. Węgrzecki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Kraków, s. 211-217.
- JUCZYŃSKI Z. (2000), Poczucie własnej skuteczności – teoria a pomiar, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Psychologica”, vol. 4, s. 11-24.
- KOŁECKA B. (2017), Realizacja założeń edukacji zdrowotnej w szkole podstawowej – analiza dokumentacji pracy szkoły, „Ogrody Nauk i Sztuk”, Tom 7, s. 249-267.
- KOWAL S. (2004), Współczesne konteksty odpowiedzialności nauczyciela, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.
- KOWALSKI M., ŚLIWA S., KANIA S. (2018), Profilaktyka społeczna – edukacja – zdrowie, [w:] Profilaktyka społeczna – edukacja – zdrowie. Twórcze wiązanie teorii i praktyki, red. M. Kowalski, S. Śliwa, S. Kania, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra, s. 7-15.
- OKOŃ W. (2007), Nowy Słownik Pedagogiczny, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- OLBRYCHT K. (1995), Odpowiedzialność pedagoga, [w:] Edukacja aksjologiczna, red. K. Olbrycht, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, t. 2, s. 11-18.
- PILCH T. (1998), Zasady badań pedagogicznych, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- SOWA J. (2011), Odpowiedzialność i zaufanie w procesie wychowania dzieci i młodzieży, „Nauczyciel i Szkoła”, 2(50), s. 9-24.
- ŚLIWERSKI B. (2015), Współczesne teorie i nurty wychowania, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- WOYNAROWSKA B. (2011), Organizacja i realizacja edukacji zdrowotnej w szkole. Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.

WOYNAROWSKA B. (RED.) (2014), Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli szkół podstawowych, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.

ZABORNIAK-SOBCZAK M. (2014), Tożsamość pedagogów w kontekście wychowania do odpowiedzialności młodzieży z wadą słuchu. Szansa czy zagrożenie? „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio J – Paedagogia – Psychologia, 27(2), s. 29-39.